

Kterak František Augustin Urbánek pečoval o literaturu a nakladatelství Ignáce Leopolda Kobra

Zuzana Urválková

Výrazné osobnosti mívají shůry dáno a získané hřivny nenechávají ležet ladem. Stanou-li se v něčem mistry, soustředí kolem sebe řadu učedníků, jimž vědomě či mimoděk ukazují cestu, jak by zase oni mohli svůj talent rozvíjet až ke kýženému mistrovství. Že mezi mistra a učedníka, učitele a žáka vstupují rozličné události, které jejich vztah zkoušejí a prověřují, ale také poukazují na dočasnost rolí, které se vlivem okolností kdykoli mohou změnit, vyplývá z korespondence dvou výrazných osobností nakladatelského života 19. století – Ignáce Leopolda Kobra (1825–1866) a Františka Augustina Urbánka (1842–1919). Kobrovy dopisy Urbánkovi jsou k dispozici v Literárním archivu PNP v Praze a dávají nahlédnout do provozu nakladatelství a současně jsou sondou do vztahu nakladatele k podřízeným.

Kober zemřel v roce výročí založení svého nakladatelství, které provozoval od roku 1846 nejprve v Táboře, později v Praze, Vídni a Lipsku, a spolupracoval přitom s dalšími nakladateli a knihkupci (Aloisem Landfrasem, Kateřinou Jeřábkovou, vídeňským H. Markgrafem, lipským E. J. Güntherem). Pocházel z chudých poměrů – byl synem podkrkonošského tkalce – a na trhu se prosadil díky soustavné a vytrvalé práci, skromnosti, spolehlivosti a vnímavosti vůči potřebám čtenářů i proměně literárního trhu. Nadšeným čtenářem se stal díky

své matce, která posluhovala (ZACH 1996: II) v pražském knihkupectví Martina Budislava Neureuttera (1794–1864) a syna sem často vodívala; vedle matčina působení měly tyto návštěvy určující vliv na Kobrův zájem o literaturu: „Matka, horlivá čtenářka českých knih, brávala osmiletého chlapce s sebou ke knihkupci Neureuterovi, u něhož se tehdy scházivali přátelé a podporovatelé české literatury“¹ (WURZBACH 1864: 173). Vinou finanční tísně nemohl Kober dokončit gymnaziální studia a odešel do Vídně, aby se zde vyučil zámečnictví a soustružnictví. Učňovský obor jej však nenaplňoval, a tak zběhl ke knihám – živil se jako knihkupecký cestující a přivydělával si příležitostnými překlady české literatury do němčiny (přeložil několik Tylových, Sabinových a Rubešových povídek a uveřejnil je ve vídeňských časopisech a almanáších). Během obchodních cest se zblízka seznámil s preferencemi tehdejších čtenářů a pochopil, že zájemců o česky psané knihy nebylo v českých zemích 40. let tolik, aby se mohl uživit prodejem českých knih. Prozíravě začal vydávat původní německé povídky, novely a posléze také romány, po nichž rostla v tehdejší střední Evropě poptávka, a soustředil je do knižnice *Album der Originalromane der beliebtesten deutschen Schriftsteller* (1846–1861). Podařilo se mu, že „koupil od dědiců zesnulých spisovatelů díla a získal za spolupracovníky význačné německé autory“ (NOSOVSKEÝ 1927: 226), jakými byli např. Karl Herloßsohn, Levin Schücking, Josef Rank, Siegfried Kapper, Karl Gutzkow, Wilhelm Raabe ad. Ukázalo se, že nabídnout čtenářům původní německou beletrii místo špatných překladů z francouzštiny či angličtiny, jež zaplavovaly knižní trh a nízkými cenami potíraly domácí literární produkci, byl šťastný tah. Pravidelné vydávání v sešitech (ročně vycházelo 24 svazků „kapesního“ osmerkového formátu) za přijatelné ceny, včasná dodávka odběratelům z měst i venkova, napojení na kolportéry a na půjčovny knih zajistily Kobrovi rychlý návrat investovaných finančních prostředků (ŠIMEČEK 2014: 186). Prodejem německojazyčné literární produkce si nakladatel vydělal na vydávání českých knih, a to nejen sebraných spisů významných domácích spisovatelů (J. K. Tyla, F. J. Rubeše, J. J. Langera, V. K. Klicpery ad.), ale zejména

1 „Die Mutter, eine emsige Leserin čechischer Bücher, brachte den achtjährigen Knaben zu dem Buchhändler Neureuter [sic!], bei dem sich damals die Freunde und Förderer der čechischen Literatur versammelten“ (WURZBACH 1864: 173).

první české encyklopedie – Riegrova *Slovníku naučného* (1860–1874), jejímž vzorem byla Brockhausova encyklopedie.

F. A. Urbánek nastoupil do dobře fungujícího Kobrova nakladatelství a knihkupectví roku 1861 jako devatenáctiletý praktikant. Byl to rok, v němž Kober předával knihnici *Album* svému společníkovi H. Markgrafovi, který ji dále provozoval ve spolupráci s lipským nakladatelem E. J. Güntherem až do počátku 70. let, byť s podstatně menšími úspěchy. Urbánek byl rodák z Moravských Budějovic a pocházel z početné rolnické rodiny (měl 11 sourozenců). Aniž dokončil vyšší gymnázium v Brně, odešel za prací do Prahy. Z domova věděl, že bez práce nejsou koláče, a s obdobným postojem se setkal také v Praze u Kobra, jenž sám vzešel z nemajetných poměrů, a přestože ani nedokončil gymnaziální studia, dokázal se prosadit vedle prosperujících německých a českých nakladatelství s významnou rodinnou tradicí (Cotta, F. A. Brockhaus, A. Hartleben, A. Landfras, K. Jeřábková, J. Pospíšil).

Urbánek pracoval pro Kobra s velkým nasazením a vynikal pílí a všestranností: překládal například německé historické romány K. Herloßsohna-Herloše, A. Peterse, L. Otto-Petersové, jež Kober již dříve vydal německy v knihnici *Album* nebo i mimo tuto řadu. Intenzivně se zajímal o bibliografii české a slovanské knižní produkce: nejprve přispíval do německých bibliografických časopisů (např. *Österreichisch-ungarische Buchhändler-Correspondenz*), posléze založil *Věstník bibliografický*, jehož několik ročníků redigoval, a podílel se na Douchově *Knihopisném slovníku* (ZACH 2008: 1134). Díky své spolehlivosti a obětavosti se po Kobrově smrti (1866) stal vedoucím obchodu, byl pravou rukou vdovy Karoliny Kobrové (1828–1905), která firmu zdělila, a zasadil se o dokončení náročného vydavatelského podniku, již zmiňovaného *Slovníku naučného* F. L. Riegra.

O Urbánkových výjimečných organizačních dovednostech a schopnosti odhadnout potřeby soudobých čtenářů svědčí fakt, že navzdory svému mládí a relativně krátké profesní zkušenosti byl s to převzít vedení podniku a udržet jeho dobré jméno (ŽIŽKA 1999: 130). Roku 1870 předal firmu čerstvě plnoletému Karlu Bohuši Kobrovi (1849–1890), synovi zesnulého I. L. Kobra, a sám si založil vlastní nakladatelství specializované na vydávání operních a operetních libret a dalších hudebnin, jež také půjčoval ve své půjčovně knih (ZACH 2008: 1129n.). Jak se ostatně Urbánek obával, nebyli vdova ani syn s to vyvinout takové

nasazení, s jakým pro podnik Kober pracoval, ba ani se uskromnit a přizpůsobit se novým rodinným poměrům: „Žilo se stále stejně, i když byl závod na kraji propasti. [...] Že se závod nezhroutil hned po odchodu Urbánkově, jak tento předpovídal, bylo zásluhou Pechtlovou,² a také jeho prací bylo, co tato dohasínající firma během osmnácti let vydala a vydávala“ (ŽIŽKA 1999: 302). Zadlužený podnik převzal koncem 80. let Josef Salač.

Na Urbánka vzpomínají jeho pamětníci jako na rázného, autoritativního šéfa, muže s nezaměnitelným rukopisem a osobitým moravským přízvukem (ŽIŽKA 1999), v obchodě vždy prvního a posledního dokončujícího práci. Byl „vždy svůj, nesmlouvavý, neohrožený“, jak vzpomíná jeho první účetní, kterou Urbánek zaměstnal, přestože nebylo zvykem svěřovat tento typ práce ženě a ostatní knihkupci tyto „novoty“ neviděli rádi (VEITOVÁ 1942: II). Jeho pracovní horlivost a odvážná, ve své podstatě dobrosrdečná povaha se projevovaly už během učednických let. Ne vždy se však jako praktikant dočkal pochvaly, tu a tam způsobil i potíže. Z níže uvedeného listu lze vyčíst, že se odvážil nabídnout nocleh moravským poutníkům přímo v knihkupectví, domnívaje se snad, že tím pomůže nejen krajanům, ale také české literatuře, o jejíž rozšíření Kober na Moravě delší dobu s nevalnými úspěchy usiloval:³

*Milý Urbánku,*⁴

po kázání, držané Vám mojí chotí, chtěl jsem Vám i sobě uspořiti dalších slov o té nejapné proklamaci; a však zdá se mi, jakoby právě mlčení mé tížilo Vás více nežli snad důtka se strany mé: pouze pro tuto příčinu přicházím opětně k oné věci.

Milý Urbánku, co se tkne dobrosrdečnosti a rozšafnosti nepřekoná Vás tak snadno nikdo: že to jsem seznal a ctím na Vás, upřímně vyznám i zde, jakož podal jsem toho důkazův mnohého již – a však co se tkne taktu⁵ a něžnějšího

² Jan Bedřich Pechtl (1838–1893) vystřídal Urbánka a vedl po něm obchod až do nevyhnutelné exekuční likvidace.

³ Dopisy I. L. Kobra F. A. Urbánkovi jsou uloženy v pozůstalosti I. L. Kobra v LA PNP, fond č. 779.

⁴ Citované dopisy ponechávám v původním znění.

⁵ Zvýraznil I. L. Kober.

citou k slušnosti, toho jistého „savoir vivre“⁶ – toho, milý brachu, nedostává se Vám z úplna.

Přikročme k předmětu samému. Což nenahlížíte za prvé, že kázala Vám pouhá slušnost – a to ne snad učňovi, ale vzdělanému člověku vůbec – mne se pozeptati, svolím-li k tomu, by zasílány byly do kněhkupectví mého dopisy v záležitosti ubytování?

Aneb za druhé: nepochopujete, že leží jistá odpovědnost jak k úřadu, tak i k obecnstvu na mém kněhkupectví, když toto přijímá zakázky v této věci? Dejme tomu, některý z těchto dopisů ztratil se a nedošel kněhkupectví: nebudou pak nemilé reklamace právě v kněhkupectví mém? Neboť sem byly adresovány zakázky a lidé uplného mají práva, hlásiti se zde a pouze zde.

Kdyby jste alespoň tolik rozumu byl osvědčil, adresovati věc na „Fr. Ur. v kněhk.“ atd., pak nebyly by zde odpovědnosti kněhkupectví mého, ale pouze osoby Vaši!

Korunou však jest, že chcete mne přesvědčiti, jakoby ten moudrý kousek vykonán byl v prospěch můj vlastní: podobného kdo chce dokazovati, skutečně těšiti se musí naivnosti nadpozemské.

Tak tedy, když rozšíření literatury České na Moravě nebylo lze docíliti obsahem a úpravou spisův samých; ani oběťmi mnou vynaloženými v pokusech s cestujícími a jednatelmi; ani dary knihovnám, když vše to nepomohlo, pomůže to alespoň, když propůjčí se moje kněhkupectví co „generalquartiermacher“⁷ poutníkův!

„Wenn das nicht gut für die Wanzen ist?“⁸ praví jakýsi báječný spisovatel z toho „Daičlandu“,⁹ Vám tak protivného – já však pravím: Urbánku Urbánkoviči! I spravedlivý denně klopýtne sedmkrát,¹⁰ Vy klopýtnete měsíčně jednou snad, pak to ale vydá za celý rok!

Pozdrav Vás Pán Bůh a kupte sobě několik svíček – „Willy“ vydávají zvláště jasného světla!

K

12. 5. 65

6 Z francouzštiny v doslovném významu „umět žít“, tedy mít cit pro situaci, umět odhadnout, jaké chování je v dané situaci vhodné.

7 Ve významu osoby, jež nabízí ubytování komukoli.

8 „Jestli to není dobré tak pro kočku?“ (v němčině „pro štěnice“).

9 Míněno je Německo (dle něm. Deutschland). Výslovnost odpovídá hovorové jihoněmecké a rakouské němčině, již se v českých zemích 60. let mluvilo.

10 Narážka na biblický text z Knihy přísloví (24, 16): „Spravedlivý vstane, i kdyby sedmkrát padl, jedině sklouznutí ale zničí ničemu.“

Z Kobrovy dikce je zřejmé rozhořčení, ale z události se nevyvozují žádné nepřijemné důsledky. Samotné váhání nakladatele, zda se má vůbec věci ještě zabývat, když už se k ní vyjádřila jeho žena, je znamením, že pochybení Urbánkovi prominul a jen pro jeho uklidnění se k situaci znovu vrací. Častuje jej sice několika ironickými poznámkami (např. doporučení kvalitních svíček, které by mohly být užitečným nástrojem Urbánkovy osvěty), zároveň jej však oslovuje familiárně „Urbánkoviči“ a vyzdvihuje jeho přednosti („co se tkne dobrosrdečnosti a rozšafnosti, nepřekoná Vás tak snadno nikdo: že to jsem seznal a ctím na Vás“; IBID.). Za tímto dobově oblíbeným slovanským „otčestvem“, vytvořeným z Urbánkova příjmení, jež Kober v komunikaci se svými podřízenými běžně používal, lze hledat narážku na Urbánkovo vlastenectví.

Důvěrné, až hravé oslovování, ba vymyšlení ozvláštňených pojmenování je jubilantovi u sprátených osob rovněž velmi blízké (např. v podobě zdrobnělin či zkratek). Jak plyne třeba i z krátkého sdělení, jímž Kober posílá svého pomocníka vysvětlit nepřítomnost své paní na německém představení, oslovoval Kober svého praktikanta příznakově. Urbánek samozřejmě uměl natolik dobře německy, aby si se situací bez problémů poradil, avšak Kober si jej dobírá jako Slovana „Urbánkoviče“ pověřeného delikátním jednáním s německou stranou. Urbánkův postoj ke všemu německému již dříve Kober naznačil ve výše citovaném listě poznámkou o „nenáviděném Daičlandu“:

Urbánkoviči,

dojděte k Dr. Kraftovi na rohu Jindřišské ulice a sdělte mu zdvořile (po německu! znáte býti zdvořilým po německu?) jménem mým, že s nepřítomností moji paní nedorozuměním pouze nepřijala umluvené sedadlo v divadle německém.

Nyní že posílám umluvených za něj zl. 30,-, žádám za omluvení a ochotenu jsem, vynahradiťi panu Kraftovi i insertních výloh; zdá se mi totiž, že nabízet Kr. to sedadlo později v Bohemí.

Vyříděte to jakoby v „německých rukavičkách“!

Pozdrav!

7. 5. 65

K

Uvedeným dopisům předcházela korespondence z doby Kobrova uvěznění za vítání dr. Julia Grégra propouštěného z vězení, v němž strávil 10 měsíců kvůli obsahu *Národních listů*. Kobrovo chování hodnotily úřady jako nevhodně okázalé a nakladateli se nepodařilo uniknout nepodmíněnému trestu – soud jej poslal za mříže na měsíc (ANONYM 1864a). A ten, kdo mu do žaláře pravidelně psal, byl F. A. Urbánek. Kober dává při této příležitosti nahlédnout do svého nitra a děkuje Urbánkovi s neskrývaným pohnutím za projevovanou přízeň i péči o nakladatelství. Zároveň se projevuje jako člověk pevné víry: je smířený s pozemským soudem, nestěžuje si na nespravedlnost a přenechává posouzení své viny či nevinu nejvyšší instanci – Bohu. Ani ve vězení nemarní čas – má štěstí, že se zde může věnovat práci, a patrně proto si nepřije ani návštěvy, ani spolubydlícího (zmiňovaného dr. Grégra):

Z vězení dne 23. dubna 1865

Milý Urbánku,

děkuji Vám za upřímný podíl nad soudem mým, i těší mne a podává mi nových důkazův za to, že věrně stojíte při mne a při všem, co mi vůbec milé: rodina má – podniky moje, že věrně při mne stojíte, ačkoliv si zahouknu na Vás začasto – ovšem ne z pouhé choutky k týráním, alebrž v snažení upřímném, poučiti Vás ve všem, co jsem byl uznal za dobré. –

Ve vězení nevede se mi nikterak zle, jak se snad domýšlíte. Mámt' vědomí, že trpím pro věc, s kterou nechtěl jsem ublížiti a skutečně také neublížil ani Bohu ani lidem. Svědomí naše přese vše nejvyšší zůstane instanci: za nevinny-li tato nás uzná – marná zůstanou odsuzování lidská.

Čas mi ubíhá dosti rychle: pracujiť po celý den. Kdo zvykl práci, nikdy není zcela nešťasten, pokud může jen pracovati.

Za návštěvu Vaši děkuji, nepřejí sobě však mimo choť moji žádných návštěv, protože formality z okolnosti s tím spojené mají rázu přes příliš trapného pro obě strany. Nedělá se nižádného skoro rozdílu mezi návštěvou zlosyna sprostého a odsouzence mně podobného. Nechte to tedy při dobré vůli.

–

*Dra. Grégra nevybídněte snad, by žádal býti zavřena ke mne. Z mnohých příčin prosil jsem, bych zůstatí směl o samotě, a jsem tomu povděčen, že se tak stalo. Přijde-li G. sem za mého ještě zde uvěznění, sejdeme se každodenně na procházce dvakráte vždy po celou hodinu. Společníka však nepřēju sobě. –
Buďte pilní a spravedliví: takto potěšíte mne nejlépe v neštěstí mém.
Žehnej Vás Bůh!*

I. L. Kober

Co je to být uvězněn, zakusil však nejen I. L. Kober, ale také jeho syn Karel Kober, jenž se dostal za mříže v pouhých čtrnácti letech za založení domnělého tajného spolku a plánování atentátu na rakouského císaře. V Praze a ve Vídni, kam rodiče syna poslali kvůli vzdělání, měl se spolužáky (Maďarem a Polákem) a dalšími pražskými gymnazisty zosnovat spiknutí proti císaři. Důvodem mělo být císařovo utiskování slovanských a dalších národností žijících v tehdejší monarchii. O těchto dětských plánech se dozvěděla státní policie ze zadrženého dopisu, a ačkoliv se obžalovaní a další svědci usilovně snažili přesvědčit soud o tom, že se jedná o chlapecký žert, byl mladý Kober jakožto hlava spiknutí odsouzen na pět let těžkého žaláře; trest byl posléze zmírněn na rok pobytu ve vězení. Chlapci přitížilo mimo jiné i to, že vlastnil několik podobizen významných osobností, jež se v minulosti či v Kobrově současnosti proslavily bojem za osvobození vlasti; v albu se nacházely portréty Jana Husa, Jana Žižky, Mariana Langiewitze, Guiseppe Garibaldiho a dalších (ANONYM 1864b: 453n.). Trest si Kobrův syn odpykával od podzimu roku 1864 a do vězení mu opět psal podpůrně F. A. Urbánek, k němuž měl Karel Kober blízký přátelský vztah. Kober své psaní stylizoval vesele a přátelsky, zahrnoval Urbánka příležitostnými verši, jejichž smyslem bylo druha pobavit a potěšit:¹¹

*Můj milý drahý příteli
V Praze ale né v jeteli
Můj milý brachu
Neměj jen strachu*

¹¹ Dopis Karla Kobra F. A. Urbánkovi je uložen v LA PNP, fond č. 1810.

*Že jsem si zlomil vaz
Byl to jen pouhý špás*

[...]

*Totíž kdo zde v domě spí
Ten v domu tomto nebdí –
Pravda jest to, velká moudrost
Kdo to nevěří tomu – – –
Vidíš, milý brachu, vše má konec, taktéž i veršování a mé psaní. –
Ergo brachu Adié
Meine¹² Herz tut mir so weh
Proto skončím psaní své
Líbaje teď pýsky Tvé. –*

[...]

Svůj dopis podepsal rozverně, jako by snad ani neseděl v žaláři: „Tvůj Šašek, šotek, diblík, blázen, přítel, bratr, černý rytíř, Otello, velezdrádce atd. – atd.atd.atd.atd.atd. Ve Vídni na den svaté čtrnáctky 14/5. 1865“.

Ačkoliv syn snášel vězení, jak vidno, velmi dobře a nijak se netrápil, rodiče tato událost neblaze poznamenala. Kobrovo úmrtí bývá v některých nekrolozích spojováno nejen s vleklou plicní chorobou, k níž měl mít nakladatel od mládí dědičné dispozice, nýbrž i s těžkými zkouškami, jimiž v posledních dvou letech svého života čelil: „Zesnulý netěšil se nikdy valnému zdraví. Uvěznění a známá žalostná událost stihnuvši před dvěma roky jeho rodinu zajisté jenom tím více je podkopaly, alespoň chřadl v posledních letech k zármutku všech, kdož ho byli znali, den ke dni patrněji [...]“ (ANONYM 1866: 1).

Kobrovo úmrtí znamenalo velkou ztrátu jak pro jeho nejbližší, tak pro českou literaturu, která v Kobrovi přišla o podnikavého a schopného nakladatele s cennými zkušenostmi se zahraničním knižním trhem. Pro F. A. Urbánka to byl začátek kariéry. Vše, čemu se naučil, uplatnil nejprve u Kobrových a posléze ve vlastním nakladatelství. Můžeme jen spekulovat, zda a jak vzpomínal na své začátky

¹² Takto v originále, pravděpodobně kvůli rytmu.

v Kobrově knihkupectví, kdy byl ještě „Urbánkem Urbánkovičem“. O smyslu pozemského trápení se kdysi rozepsala Božena Němcová v dopise K. A. Vinařickému: „Ale co Bůh dělá, vše k dobrému dělá; zdá se někdy trápení člověku nesnesitelným, až reptá, ale přetrpě to, shledá, že v bolestech těch zárodek ležel neocenitelných radostí!“ (NĚMCOVÁ 2006: 216). Jisté je, že se Urbánek u Kobra vypracoval z učedníka na mistra a stal se posléze respektovanou osobností nakladatelského života 19. století.

Studie vznikla v rámci řešeného grantového projektu GA ČR Německojazyčná knižnice Ignáce Leopolda Kobera v českém literárním kontextu (GA18-13778S). Při vzniku práce byly využity zdroje výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie (<http://clb.ucl.cas.cz>).

Prameny

Ignác Leopold Kober, fond č. 779, LA PNP Praha.
František Augustin Urbánek, fond č. 1810, LA PNP Praha.

ANONYM

1864a „Změněný rozsudek“ [Zpráva]; *Hlas* 3, č. 194, 16. 7. 1864
1864b „Hochverrathsprozeß gegen Karl Kober“; *Heidelberger Familienblätter* 3, Nr. 113, 23. September, S. 450–452; Nr. 114, 24. September, S. 453–455
1866 „I. L. Kober“; *Národní listy* 6, č. 145, 28. května, s. 1

NĚMCOVÁ, Božena

2006 *Korespondence III, 1857–1858*; eds. Robert Adam, Jaroslava Janáčková, František Martínek, Magdaléna Pokorná, Lucie Saicová Římalová, Stanislav Wimmer (Praha: Nakladatelství Lidové noviny)

VEITOVÁ, Luisa

1942 „Vzpomínám“; in *1842–1872. Vzpomínka k stoletému výročí narozenin českého nakladatele Fr. A. Urbánka a na sedmdesát let trvání závodu 1872–1842* (Praha: Melantrich), s. 11

WURZBACH, Constantin von

1864 „Kober, Ignaz Leopold“; in *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* 12 (Wien: k. k. Hof- und Staatsdruckerei), s. 173–175

ŽIŽKA, Leoš Karel

1999 *Paměti a osudy: Knihkupecké vzpomínky na léta 1871–1884* (Praha: Jan Kanzelsberger)

Literatura

HOMOLA, Oleg

1993 „Ignác Leopold Kober“; in Vladimír Forst (red.): *Lexikon české literatury 2/II* (K–L) (Praha: ACADEMIA), s. 746–756

NOSOVSKÝ, Karel

1927 *Knihopisná nauka a vývoj knihkupectví československého* (Praha: nákladem vlastním)

ŠIMEČEK, Zdeněk

2014 Snaha o emancipaci českého knižního trhu. Období 1848–1918; in Šimeček, Zdeněk a Jiří Trávníček: *Knihy kupovati... Dějiny knižního trhu v českých zemích* (Praha: Academia), s. 175–226

ZACH, Aleš

1996 *Stopami pražských nakladatelských domů: procházka mizející pamětí kulturních dějin* (Praha: Thyrusus)

2008 „Fr. A. Urbánek“; in Vladimír Forst (red.): *Lexikon české literatury 4/II* (U–Ž) (Praha: Academia), s. II29–II36